

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657:336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.71-10>

Зелікман В.Д.

кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу
Український державний університет науки і технологій

Акімова Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу
Український державний університет науки і технологій

Загній К.В.

магістрант
Український державний університет науки і технологій

Zelikman Vladyslav

Candidate of Technical Science, Associated Professor,
Professor at the Department of Financial Management,
Accounting Analytics and Business Monitoring
Ukrainian State University of Science and Technologies

Akimova Tetiana

Candidate of Economical Science, Associated Professor,
Head at the Department of Financial Management,
Accounting Analytics and Business Monitoring
Ukrainian State University of Science and Technologies

Zagniy Kateryna

Master's Degree Student
Ukrainian State University of Science and Technologies

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИПЛАТАМИ ЗА КОРОТКОСТРОКОВИМИ ДЕПОЗИТАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Зелікман В.Д., Акімова Т.В., Загній К.В. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління виплатами за короткостроковими депозитами комерційного банку. Розглянуті питання удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління депозитами комерційного банку. Визначені основні проблеми, що впливають на обсяги депозитних операцій банків. Обґрунтовано необхідність удосконалення обліку депозитних операцій шляхом розробки та впровадження банками методичних, організаційних і технічних рішень, що не регламентуються чинними нормативними документами та повинні втілюватись в індивідуальній обліковій політиці певного комерційного банку. Наведені рекомендації щодо положень облікової політики банку в частині депозитних операцій, що має забезпечити усунення існуючих внутрішніх проблем обліку банківських депозитних операцій. Розроблені додаткові аналітичні документи в системі інформаційно-аналітичного забезпечення комерційного банку, що дозволить підвищити ефективність управління депозитними операціями.

Ключові слова: комерційний банк, депозитні операції, управління, обліково-аналітичне забезпечення.

Zelikman Vladyslav, Akimova Tetiana, Zagniy Kateryna. Improvement of accounting-and-analytical support for the management of payments for short-term deposits of a commercial bank. The issues of improving the accounting-and-analytical support for management of deposits of commercial bank has been considered. The main problems affecting the volume of deposit operations of banks are defined, which include the lack of

customers' confidence in the stability and reliability of the banks operation. The need to improve the accounting of deposit operations is substantiated. That, in particular, is due to regular changes in the regulatory framework which regulates the accounting and financial reporting of Ukrainian banks. The necessity of development and implementation by banks of methodical, organizational and technical solutions, which are not regulated by current regulatory documents, has been proved. Such solutions must be embodied in the individual accounting policy of a certain commercial bank. Recommendations are given regarding the provisions of the bank's accounting policy about deposit operations, and that should ensure the elimination of existing internal problems of accounting for those operations. It is justified that the effective organization of the bank's deposit management processes should be based on a reliable information and analytical system, which will provide up-to-date and reliable data for all bank employees, who involved in the implementation of deposit operations. The formation of such a system should provide an opportunity to involve relevant bank employees in the management of deposit operations in real time. The forms of developed additional analytical documents that will reflect the state of payments for short-term deposits in national and foreign currencies has been given. Presented analytical forms should become the part of the information-and-analytical system of a commercial bank. The procedure for full and partial access to such analytical forms has been established in order to make the necessary changes and/or obtain information for making managerial decisions at various levels of bank management. The developed analytical documents should help to more carefully control the accounting of deposit operations and will contribute to increasing the efficiency, effectiveness and accuracy of accounting of deposit operations in the conditions of a commercial bank.

Key words: commercial bank, deposit operations, management, accounting-and-analytical support.

Постановка проблеми. Одним з основних джерел формування ресурсів комерційних банків є депозитні операції з клієнтами. Саме ця група операцій забезпечує банківським установам можливість здійснення активних операцій та, у кінцевому підсумку, отримання прибутку від своєї діяльності, що підтверджується даними грошово-кредитної статистики Національного банку України [1]. Проте, в силу об'єктивних обставин, однією з проблем, яка спостерігається на сьогодні та негативно впливає на обсяги депозитних операцій комерційних банків, є недовіра до стабільності та надійності їх роботи з боку клієнтів.

Певною мірою зарадити такому стану справ може надійна система обліку та внутрішнього аудиту в банках, яка забезпечуватиме здійснення внутрішнього контролю за дотриманням банком положень чинного законодавства під час проведення банківських операцій, коректного їх відображення в бухгалтерському обліку та звітності, гарантуватиме захист інтересів власників та клієнтів банку, а також сприятиме уникненню збитків унаслідок помилок, порушень технологічного процесу або зловживань, запобігатиме несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, створюватиме умови для виявлення недоліків і порушень у банківській діяльності та вжиття заходів із їх недопущення в подальшій роботі банку [2]. Додаткова актуальність удосконалення обліку депозитних банківських операцій зумовлена регулярними змінами у нормативній базі, яка регламентує бухгалтерський облік та фінансову звітність банків України, що пов'язане, зокрема, з необхідністю їх гармонізації та приведення у відповідність до вимог міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективності управління банківськими депозитними операціями, їх обліку і внутрішнього аудиту присвячено наукові праці багатьох вчених, таких як І. А. Бланк, В. В. Бобиль, О. В. Васюренко, Н. І. Волкова, А. М. Герасимович, С. П. Задніпровська, М. М. Зюкова, Л. М. Кіндрацька, В. В. Коваленко, А. М. Мороз, Н. О. Руденко та інші. Окремо в наукових працях розглядаються питання обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання.

У зв'язку з важливим значенням для комерційного банку результатів залучення депозитів, питання організації та методики відображення в банківському обліку депозитних операцій залишається актуальним, та, не зважаючи на чисельні наукові публікації з цього питання та увагу фахівців-практиків [3], потребує подальших ретельних досліджень з метою підвищення ефективності й надійності системи обліково-аналітичного забезпечення банку.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розробці заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління виплатами за короткостроковими депозитами комерційного банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним завданням бухгалтерського обліку в банках та складанням на його основі банківської фінансової звітності є формування необхідної за обсягом та структурою інформації для контролю господарських процесів і прийняття керівництвом банку управлінських рішень, які б забезпечували зростання дохідності всіх банківських операцій та прибутковості банківської діяльності в цілому. Необхідність своєчасної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень зумовлює потребу впровадження сучасних інформаційних систем і комп'ютерних технологій при формуванні облікової політики банку, а також розробки рекомендацій для їх застосування. Тому перед комерційними банками постійно постають завдання розробки та запровадження методичних, організаційних і технічних рішень, що не знайшли відображення в нормативних документах, методичній літературі і наукових дослідженнях. Це знаходить відображення в індивідуальній обліковій політиці певного комерційного банку, положення якої мають забезпечити йому змогу максимально ефективно використовувати матеріальні й фінансові ресурси банку та здійснювати маневрування коштами з урахуванням змін ринкової кон'юнктури відповідно до стратегії й тактики банку. Зокрема, на сьогодні зростає значення облікової політики банку щодо зобов'язань за залученими коштами. Слід зауважити, що при розробці та формуванні облікової політики комерційного банку в частині депозитних операцій є доцільним [4]:

– встановлення правил для розмежування зобов'язань за строками на короткострокові та довгострокові за різними фінансовими інструментами, правилами первинного встановлення та наступної зміни строків; визначення методів нарахування амортизації дисконту (премії) за зобов'язаннями банку;

– правила ведення бухгалтерських записів за окремими видами операцій банку;

– встановлення витрат банку, для яких вибираються облікові методики створення забезпечення та визначення правил їх накопичення в балансі банку.

Недостатність та нерозробленість нормативного забезпечення формування облікової політики щодо створення забезпечень банку та бажання достовірного відображення фінансового результату діяльності банку вимагає окреслення кола питань, які мусять визначатися в обліковій політиці банку, а саме:

а) установа видів забезпечень;

б) розробка порядку створення і використання забезпечень різного виду;

в) вибір методів формування забезпечень;

г) визначення порядку інвентаризації і проведення коригувань за їх підсумками;

д) встановлення межі величини витрат, за якою є доцільним створення забезпечень тощо.

Занижуючи значення облікової політики щодо доходів і витрат, банки припускають грубі порушення у застосуванні основоположних принципів обліку з метою покращання показників фінансового результату діяльності банку, хоча це негативно впливає на достовірність як поточного фінансового результату діяльності, так і капіталу банку.

Сучасні комерційні банки достатньо уваги приділяють інформації про обрані методи, прийоми та способи обліку за всіма видами активів та зобов'язань, доходів та витрат [3], однак має місце переважність внутрішніх облікових стандартів банків надмірною або другорядною інформацією. В основному облікові методики в комерційних банках прив'язані до норм податкового обліку, що може призводити до порушення виконання банками вимог стандартів бухгалтерського обліку. Є очевидним, що в результаті невідповідності окремих норм законодавства та у зв'язку з відставанням облікової практики банками не використовуються окремі законодавчо встановлені методики обліку. Це свідчить про недосконалість як нормативного забезпечення бухгалтерського обліку, так і наявність внутрішніх проблем у банків, які призводять до порушення встановлених методик обліку. Це, в свою чергу, впливає на зниження ефективності управління

банківськими операціями як в цілому, так і окремими операціями, зокрема операціями із залучення короткострокових депозитів та виплатах по них.

Для ефективної організації процесів управління виплатами за короткостроковими депозитами банку потрібна надійна інформаційно-аналітична система, яка забезпечуватиме актуальними та достовірними даними усіх працівників банку, задіяних у здійсненні депозитних операцій. Така система має функціонувати на основі формування та використання інтерактивних таблиць, що забезпечить можливість залучення якомога більшої кількості співробітників до управління депозитними операціями в режимі реального часу. У таблиці 1 наведена запропонована інформаційно-аналітична форма для управління виплатами за короткостроковими депозитами в національній валюті.

Запропонований обліковий регістр має складатися кожного дня відповідного місяця. Сума обов'язкового резерву для виплат визначається на підставі статистичної оцінки можливих звернень до банку за коштами на депозитних рахунках.

Документ має бути розташований у банківській інформаційній системі таким чином, щоб менеджери різних підрозділів банку мали доступ у режимі коригування до відповідних частин таблиці. При цьому співробітникам казначейства, що є власником даного процесу, має бути наданий повний доступ до всієї таблиці з метою забезпечення можливості вносити необхідні зміни, корегувати прогноз будь-якої миті та з метою прийняття необхідних рішень.

Менеджерам депозитного підрозділу фронт-офісу мають бути надані доступи для внесення змін до аналітичної форми в частині поточних та депозитних рахунків із збереженням можливості перегляду таблиці в цілому в режимі реального часу. При цьому доступ у режимі перегляду відповідні співробітники банку можуть отримати в повному обсязі до всієї таблиці, оскільки важливим аспектом удосконаленої системи управління депозитними операціями є забезпечення можливості всім учасникам процесу отримувати всю релевантну інформацію, що стосується даного процесу. З іншого боку, представники бізнес-підрозділів комерційного банку повинні працювати із прогнозною таблицею не лише в режимі одного операційного дня, але й повинні мати можливість вносити дані щодо руху за рахунками своїх клієнтів у діапазоні найближчих трьох місяців за наявності відповідної інформації.

У процесі управління виплатами за короткостроковими депозитами в іноземній валюті основними завданнями є:

Таблиця 1

Запропонована аналітична форма стану виплат за короткостроковими депозитами в національній валюті

Дата	Вид депозиту	Стан на початок дня, грн	Сума обов'язкового резерву для виплат, грн	Фактичні виплати, грн	Відхилення резерву від фактичних виплат, грн	Залучено депозитів	Стан на кінець дня, грн
1	2	3	4	5	6	7	8
...							
12.12.2022	Депозити фізичних осіб до запитання	2 370 546	1 422 328	948 218	474 110	856 443	2 278 771
...							

Таблиця 2

Запропонована аналітична форма стану виплат за короткостроковими депозитами в іноземній валюті

Дата	Вид депозиту	№ контракту	Стан на початок дня, грн	Сума обов'язкового резерву для виплат, грн	Фактичні виплати, грн	Відхилення резерву від фактичних виплат, грн	Залучено депозитів	Стан на кінець дня, грн	Вплив курсової різниці
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
...									
12.12.2022	Депозити фізичних осіб до запитання	SAMDNWFD 0072852243100	28 000	14 000	32 000	-18000	-	-	4000
...									

– забезпечення безперебійного виконання платежів клієнтів;

– забезпечення виконання встановлених регулятором нормативів миттєвої та поточної ліквідності;

– забезпечення дотримання внутрішніх лімітів щодо максимального обсягу залишків коштів на кореспондентських рахунках у банках-кореспондентах на кінець кожного операційного дня.

Запропонована інформаційно-аналітична форма для управління виплатами за короткостроковими депозитами в іноземній валюті наведена у таблиці 2.

Механізм співпраці менеджерів депозитної служби із співробітниками інших бізнес-підрозділів у процесі управління виплатами за короткостроковими депозитами в іноземних валютах в цілому є аналогічним описаному вище механізму співпраці в процесі управління виплатами за короткостроковими депозитами в національній валюті, але наявні певні відмінності.

Як видно з таблиці 2, на відміну від інформаційно-аналітичної форми для управління виплатами за короткостроковими депозитами в національній

валюті, аналітичний документ для управління виплатами за депозитними операціями в іноземних валютах повинен мати додатковий стовпчик «Вплив курсової різниці». Це пов'язано із тим, що на суму, визначену в національній валюті, впливає валютний курс НБУ, а, отже, може виникнути різниця між заборгованістю за депозитами, яка була нарахована за одним валютним курсом, і виплатами, що здійснювалися за іншим валютним курсом. З урахуванням цієї особливості виплат в іноземній валюті виникає необхідність виділення депозитів за окремими контрактами. Крім того, для ефективного функціонування наскрізної інформаційно-аналітичної системи управління виплатами за короткостроковими депозитами банкам доцільно запровадити у використанні ряд додаткових звітно-аналітичних форм.

Висновки. Розроблені аналітичні документи мають допомогти більш ретельно контролювати облік депозитних операцій та сприятимуть підвищенню оперативності, ефективності і точності обліку депозитних операцій в умовах комерційного банку.

Список використаних джерел:

1. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 21.04.2023).
2. Зелікман В. Д., Загній К. В. Управління депозитними операціями комерційного банку. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 20–21 квітня 2022 р.) / за ред. проф. Пилипенко К. А. Полтава : ПДАУ, 2022. С. 294–298.
3. Експертна платформа : аналітика, думки експертів. Сайт експертних оцінок співробітників Національного банку України. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/index.html> (дата звернення: 21.04.2023).
4. Положення про організацію бухгалтерського обліку в банках України, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 04.07.2018 № 75, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18> (дата звернення: 21.04.2023).

References:

1. Statystyka finansovoho sektoru [Statistics of the Financial Sector], National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
2. Zelikman, V. D. & Zagniy, K. V. (2022). Upravlinnia depozytnymy operatsiiamy komertsiihoho banku [Management of deposit operations of a commercial bank] *Proceedings from IV Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia "Problemy oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia pidpriemnytskoiu diialnistiu"* – The 4th International Scientific and Practical Conference "Problems of Accounting-and-Analytical Support for Business Management". Poltava : PSAU, pp. 294–298.
3. Ekspertna platforma : analityka, dumky ekspertiv [Expert Platform: Analytics, Experts' Opinions]. Site of Expert Assessments of Employees of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://expla.bank.gov.ua/expla/index.html>.
4. Polozhennia pro orhanizatsiiu bukhgalterskoho obliku v bankakh Ukrainy [Standard of the Organization of Accounting in Banks of Ukraine]. 2018, July 04. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18>.